

12. Desnitskiy A. I ne tserkov, i ne kabak. [Elektronniy resurs] / Andrey Desnitskiy. – 2015. – Rezhim dostupu: <http://www.portal-credo.ru/site/?act=news&id=111665>.

13. Sedakova O. Svetskaya kultura i Tserkov: pole vzaimodeystviya [Elektronniy resurs] / Olga Sedakova. – 2012. – Rezhim dostupu: <http://www.bogoslov.ru/text/2452194.html>.

14. Sedakova O. Rossiyskoe obschestvo pri svete Maydana [Elektronniy resurs] / Olga Sedakova // Duh i Litera. – 2014. – Rezhim dostupu: <http://ru.duh-i-litera.com/rossiyskoe-obshchestvo-pri-svete-maydana/>.

Shkil S. O., Ph. D. in Philosophy, Assistant Professor of the Philosophical Department of the National Bioresources and Nature Management University of Ukraine (Ukraine, Kyiv), lauby@meta.ua

Projects of modernization of Russian Orthodoxy

This article critically examines the modernization project of the conservative patriarch Cyril. It is proved that this kind of project is the church of Putinism. The main positions of leading representatives of liberal theology in the modern ROC Andrey Desnitskiy and Olga Sedakova is investigated. Proved that the main opinions in journalism of this Russian liberal theologians is the modernization of Orthodox life in Russia and the adoption of universal understanding of rights and freedoms rejected hierarchs of the ROC; perception of the Russian Orthodox tradition as part of Christian civilization, not a single geopolitical reality; the conviction that the chosen path merging of the ROC and government and systematic clericalization of Russian public life of the Russian Church leads to isolation and rejection, denying the status of orthodoxy «spiritual guide» and turning it into a modern substitute for Soviet ideology.

Keywords: liberal Orthodoxy, Andrey Desnitskiy, Olga Sedakova, modernization, clericalization, ideology.

Шкіль С. О., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Україна, Київ), lauby@meta.ua

Проекты модернизации российского православья

Критично аналізується проект консервативної модернізації патріарха Кирила. Доведено, що цей проект є церковною різновидом путінізму. Досліджено магістральні позиції провідних представників ліберальної теології в сучасній РПЦ Андрія Десницького та Ольги Сєдакової. Доведено, що основними в публіцистиці цих російських ліберальних теологів є питання модернізації православного життя в Росії та прийняття загальнолюдського розуміння прав та свобод, що відкидається священноначаллям РПЦ; сприйняття руської православної традиції як частини християнської цивілізації, а не окремого геополітичного утворення; переконання в тому, що обраній РПЦ шлях зрощування з державою та планомірна клерикалізація російського суспільного життя веде руську церкву до ізоляції та відторгнення, позбавляючи православ'я статусу «духовного орієнтира» та перетворюючи його в сучасний замінник радянської ідеології.

Ключові слова: ліберальне православ'я, Андрій Десницький, Ольга Сєдакова, модернізація, клерикалізація, ідеологія.

* * *

УДК 11:159.955.4

Якуша П. О.,
аспірант кафедри теоретичної і практичної
філософії філософського факультету,
Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ),
vikra2110@gmail.com

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ЯК ЗУСТРІЧНИЙ ПОГЛЯД НА ОНТОЛОГІЮ

Запропонована для прочитання стаття – спроба окреслити межі трансцендентальної феноменології онтологічним питанням. Цей методологічний підступ зумовлений виявом певних суперечностей у філософській системі Едмунда Гусерля, які тісно пов'язані поміж собою. Віднайдені суперечності розглянуті з огляду на тлумачення засадничих концептів феноменологічної теорії. Серед них: інтенційність, свідомість, інтерсуб'єктивність, життєсвіт, феноменологічний досвід. Указується, що Гусерлева феноменологія – завершальна ланка становлення трансцендентальної філософії як її замислював Кант. Як для Канта, так і для Гусерля тема несуперечливих умов науковості філософського знання – головна. Саме тому все зазначене коло проблем схилив до думки, що онтологія імпліцитно присутня у феноменологічному вченні, яке зорієнтоване на пошук достовірних і очевидних істин.

Ключові слова: трансцендентальна феноменологія, онтологія, свідомість, життєсвіт, феноменологічний досвід.

У запропонованій статті провадиться спроба розглянути феноменологічне вчення Едмунда Гусерля (1859–1938) як специфічний різновид філософської рефлексії щодо буття. Феноменологічний проект Гусерля тому проаналізовано нами як своєрідну онтологічну концепцію. Традиційна тема Гусерлевої трансцендентальної філософії – свідомість – постає у світлі тлумачення іншого концепту – життєсвіту. З огляду на це стверджується, що онтологічна проблематика, хоч і не була поставлена Гусерлем як першочергова, імпліцитно наявна у феноменологічній філософії. Така думка дає підстави долучити питання про буття в сучасні дискусії навколо феноменологічної традиції філософування, зокрема і в українській її контекст.

Загальноживаною є теза німецького філософа, засновника потужного і розповсюдженого феноменологічного методу, Едмунда Гусерля про те, що науковий спосіб існування думки вкоріненій у до-науковий світ. Цей світ – життєсвіт. І тому суб'єктивний стан людини – самосвідомість – постає похідним від сенсу, а не від феноменів, позаяк світ як ціле не може не мати сенсу. Світ життя є життєвим світом; універсальне й індивідуальне збігаються. – Гадаємо, головне питання трансценденталізму такого штибу – в проясненні онтологічних засад, у віднаходженні надійного фундаменту. Трансцендентальна феноменологія, отже, поволі починає опікуватись проблемами метафізичного зразка, тобто задаватись питаннями про телеологію¹. Ми схильні дошукуватись у феноменології Гусерля онтологічних передумов гносеологічної проблематики. Власне всі згадані в рамках даного дослідження філософи та їхні філософії цікавлять нас найперше своїми підступами до онтології, а подеколи й власними онтологіями (чи це доцільно й можливо!), як, наприклад, Мартин Гайдегер або менше відомий Ніколай Гартман.

Так, сам засновник трансцендентально-феноменологічного методу вбачав основу і ґрунт автентичного буття в реальному (трансцендентно-іманентному²) існуванні Стародавньої Греції. – Тут міркування Гусерля збігаються зі світоглядною позицією багатьох класиків європейської філософської думки, з думкою Гегеля зокрема. На нашу думку, пізньофеноменологічний проект життєсвіту – чергова спроба філософської науки «схопити» світ як світ; пам'ятаємо: основною інтенцією давньогрецької філософії було вбачання суцього як суцього. Таким чином, для духовної історії Європи позбавитись метафізики рівносильно відмові від минулого. Зрештою, філософія – це не лише палка критика давніх устоїв та повсякчасний сумнів щодо них, а й інколи остання можливість убереження класичної спадщини.

¹ Доповідь Гусерля «Криза європейського людства і філософія» побудована на зятому пошуку цієї телеології та спробі філософського її осмислення.

² Достеменно відаємо: містично-практичний світ еллінських народів – давня мрія і сподівання багатьох філософів, серед яких Шлегель, Ніцше, Гегель, Гайдегер, Гадамер та інші. Слідом за величним Сократом укорінилась ідея, що знання – це горизонт, а горизонт – можливість. «Я знаю, що я нічого не знаю» – сенс пізнання, бо знання нам відкрите в горизонті світу. Тому європейська філософія – це інтелектуальні змагання за автентичність – і самобутність – філософського знання з, назвімо їх, ворогами відкритого горизонту [курсив наш. – П. Я.]. Годі вкотре повторювати, що ці – подеколи уявні вороги – зчаста є адептами іншого, нерационалістичного підходу до знання тієї ж західноєвропейської філософії та культури.

Життєсвіт уможливує тотожний сенсові філософський діалог¹. Уже одні назви незавершеної праці Гусерля «Криза європейських наук і трансцендентальна феноменологія» та доповіді «Криза європейського людства і філософія» потверджують той факт, що суто феноменологічну проблематику заступає онтологічна. Онтологічна, бо філософ власною філософією силкується дістатись глибин розуміння того, як улаштований буттєвий лад, зосібна Європейського світу. Гадаємо, феноменологія, як її презентував Едмунд Гусерль у буремні 30–ті роки, – черговий проект сакрального порятунку Європи від засилля викривлених тлумачень її покликання. Спроба вкотре розширити межі застосування властивого лише для інтелектуальної історії Європи розуму, *ratio*².

Запитується загалом про ті засновки і підвалини, які утримують єдність сенсу, а отже – комунікативний простір спільного світу³, спів–буття (нім. *Mitsein*). Актуалізацію теми життєсвіту можна звести до наступного питання: у який спосіб доцільно міркувати про доцільність, як ми усвідомлюємо собі Ціле? Дозволимо собі невеликий відступ у вигляді цитати зі статті Андрія Богачова «Культурна ідентичність і пам'ять». Так, автор дослідження вдається до споглядальної спроби схопити істину речі. Задля цього реконструюється певна думка, що має герменевтичну окрасу. Ось про що йдеться: «Коли хочемо пізнати істину предмета, запитуємо про його буття в сенсі цілості його елементів. Буття предмета – це іманентний лад, який охоплює всі елементи предмета так, що предмет існує власним чином, тобто індивідуально–цілісно. Водночас буття предмета – трансцендентний лад» [2, с. 23]. Феноменології, щоби бути наукою про сутності, необхідно розв'язати питання власних фундаментальних установок. Отже, як бачимо, Гусерль

¹ Традиційно вважається, що саме Європа – як платформа єдності універсального й одиничного сенсу буття – слугує чи не єдиним місцем у Всесвіті, де можливий ідеальний діалог філософій, культур, етносів та інших форм втілення духу, де Своє і Чуже – доповнювальні форми співжиття. У своїй недавній книзі «Європа – форум світу» російський філософ А. Ахутін безкомпромісно вказує на те, що сутність європейської культури – діалогічна належність самій собі [1, с. 6]. Припустимо, що філософія Платона, яка будується навколо події діалогу, виказує цим не лише гносеологічну цінність будь–якого діалогу, а і його онтологічну необхідність. Роз–мовляння – подія, що єднає безліч індивідуальних мов у їх різності. Однак щодо діалогічності існує і певна насторога. Відомий сучасний феноменолог Чужого Б. Вальденфельс слушно зауважує: «Імпозантна думка про всеосяжний діалог, до якого всі мають доступ в однаковий спосіб і в якому все, принаймні тимчасово, може бути висловлене, належить до ілюзій тотального мислення» [3, с. 26]. – Утім, ми й тепер подибуємо таких філософів–ілюзіоністів, що затьмарені величчю розуму, і які намагаються універсалізувати когось або щось за своїм образом і подобою.

² Так, відомий французький «філософ підозри» Поль Рикер обстоює «тверезу» думку, що для Гусерля життєсвіт і пов'язані з цим концептом околиці проблеми – «втрачений рай феноменології», «<...> позаяк цей феномен завжди імпліцитно передбачається і ніколи експліцитно не даний як такий» [6, с. 39].

³ «Світ – це втілення складної констеляції умов можливості досвіду» [5, с. 256]. Утім, про що власне йдеться, коли потверджується, що світ – це збіг? Відкіль упевненість у тому, що певні взаємні творення сенсу (наголошується: сенс – похідне утворення від інтерсуб'єктивних, складних процесів функціонування свідомості) обов'язково відтворюють щось на взір ідеального комунікативного простору? Того простору, який би укладався в рамці раціонального? – Це суперечливе тло феноменологічного досвідчування світу феноменологи воліють замовчувати, адже цілком імовірно, що роздуми над цією проблематикою призведуть до нового догматизму і спекулятивного методу à la Гегель.

не полишає спроби віднайти *метаметод* [курсив наш. – П. Я.] до кожної майбутньої науки, що в жодному разі не має постати як метафізика. Феноменологія, як і будь–який універсалістський метод, опиняється віч–на–віч перед проблемою доцільності. Ця, ще Аристотелем поставлена вимога до пізнання речей і явищ⁴, набуває в міркуваннях Гусерля, як уже підкреслювалось, теологічного відтінку. У згадуваній вище доповіді «Криза європейського людства і філософія» Гусерль буквально *ex cathedra* сповіщає всім розумним істотам від Бога і до людини, що існує «<...> примітна⁵, лише нашій Європі вроджена телеологія» [7]. – Напоказ центрування вкрай важливої проблеми навколо певного сенсового ядра, сиріч спільноти, яка орієнтується в мисленні по–європейському. Гусерль йдеться про можливість обґрунтування науки і світу (або – науки *pro se* [курсив наш. – П. Я.]), себто про зреалізованість трансцендентальної можливості досвіду. Оскільки феноменологія претендує на саморефлексивність, то водночас виникає і підозра до реального існування трансцендентального досвіду про цей світ узагалі. Одне з провідних питань трансцендентальної філософії – у який спосіб поняття «світ» набуває буття – не оминуло, пам'ятаємо, і Канта (пасаж зі ста талерами), хоча й у дещо інакшому контексті. Як бачимо, тут феноменологія проходить шлях Кантової філософії. – Від «Критики...» до «Кризи...». – Від критики світу з європейської височини (Просвітництво) до кризи європейського світу (Постмодерн)⁶.

Варто зазначити: це питання не було вирішене ні самим Едмундом Гусерлем, ні його послідовниками, насамперед тими, хто продовжував феноменологічні вправління зі світом на ґрунті трансцендентальної феноменології (Адольф Райнах, Едит Штайн, Александр Пфендер, Ядвіга Конрад–Мартіус, Моріц Гейгер, ранній Макс Шелер, Дитрих фон Гільдебранд, Роман Інгарден)⁷. Спробуємо прояснити думку. Феноменологія розпочинається як теорія пізнання. Як відомо, П том фундаментальної (й чи не найважливішої!) праці «Логічні дослідження» мав підзаголовок «Дослідження з феноменології і теорії пізнання». Сіме головне питання теорії пізнання – як можливе знання, тобто питання умов пізнання – є пріоритетним для Гусерля часів становлення феноменології як самостійної філософської дисципліни. У феноменологічній філософії Едмунда

⁴ Пам'ятаємо, в «Метафізиці» Аристотель вказує на незворотність філософії (теоретичної філософії) від онтології. Так в історії філософії виникають категорії буття, ширше – метафізика.

⁵ Заслугує на увагу той факт, що в німецькому оригіналі Гусерль уживає слово «merkwürdige» (примітний, видний для ока). Це вкотре засвідчує неусуєвність засадничого для розуміння феноменологічного вчення правила, а саме сформульованої Гусерлем вимоги: Дивись! – Отож феноменологія – філософська дисципліна, яка увиразнюється досвідом убачання. Така настанова спонукає нас до висновку, що феноменологічному проекту все ж таки не вдалось позбутись теоретико–пізнавчого фундаменталізму, а з ним і певного тотального погляду на світ. Метафізика тут набуває рис метафізичного свого самоzapеречення: згадаємо хоча б розгляд Я як трансцендентного в іманентному («Ідеї I» та «Ідеї II»).

⁶ Що тепер ми спостерігаємо (а то й пришвидшуємо!) кризу європейського світу, вважаємо, не викличе прірву незгод. Як і сто років тому – політична криза, що зачіпає передусім культуру й економіку. Може, саме зараз, коли Європа назбирала вдосталь *емпіричного матеріалу* (найперше – біженні) західним інтелектуалам урешті вдається цей *матеріал* ідейно устаткувати.

⁷ Ще ці постаті знані в академічному середовищі як послідовники, а точніше прибічники, *реалістичної феноменології*.

Гусерля як онтологія, так й антропологія¹ розглядаються немовби зсередини теорії пізнання (гносеології). Така детермінованість онтології гносеологією узалежнена абсолютизацією свідомості, до якої почасти був схильний Гусерль – услід за Гегелем². Отже, в теоретико–пізнавчій настанові феноменологічного методу досвід передусе світові. Існує напрямна залежність онтологічного бачення світу від незмінних умов пізнання. Ці умови і становлять трансцендентальний метод, строгий зразок якого так мріяв запропонувати протягом своєї академічної діяльності Гусерль. Бо ж світ як дещо ціле можливий виключно як продукт рефлексивного охоплення феноменального (природа, культура, речі щоденного вжитку тощо). Рефлексія – натомість – у феноменологічній перспективі є невід’ємним і незворотнім виявом трансцендентальної свідомості, а ширше – феноменологічного досвіду. Тому, висловимо здогадку, ставити питання про буття у класичній версії трансцендентальної феноменології припустимо лише за передумови, коли маємо несуперечливу трансцендентальну схему пізнання. В загальному – ідеал чистого розуму. А цього досягти батькові феноменологічного вчення не вдалося; хоча й зустрічались непоодинокі спроби філософського звернення Кантового трансцендентального замислу. Словом, пізня спадщина Гусерля, а особливо робота над «Кризою...», – обережний крок уперед до онтологічного виміру засад будь–якої версії теорії пізнання. Не випадково тому саме цей період більш усього цікавить авторів, що тримаються класичного для філософії поняттєвого охоплення буття в душі Гегеля.

Філософські тлумачення життєсвіту з’являються в нотатках Гусерля поруч із поставанням проблемного фона інтерсуб’єктивності. Так, у «Картезіанських медитаціях» ідеться про взаємообумовленість інтерсуб’єктивних сенсів і фундаментальних характеристик життєсвіту: культури, соціального, практики. Світові властивий певний онтологічний тип, ієрархія, унікальна, як потверджує Гусерль, образність форми. Цими формами виступають держава, церква, наука, мистецтво, техніка тощо [4]. – Філософія історії свідчить, що ХХ століття європейського людства – це критика і криза класичних – модерних – уявлень про сенс і роль цих форм комунікації. Життєсвіт інколи в розумінні Гусерля за своїм тлумаченням подібний до тексту, що його за витоковий пункт брав пізніше Гадамер у своїй філософській герменевтиці. Уявімо, що життєсвіт насправду розуміється як текст. Відтак цей текст уподібнюється до аргумента на користь онтології. Скажімо, Новий Заповіт – вагомий доказ буття Бога; драматургічні та поетичні тексти Шекспіра постають як умова автентичного існування їх Творця, автора тощо.

¹ У монографії «Феноменологія досвіду» Вахтанг Кебуладзе, навздогін продовжувачам ліпших традицій світової гусерліани, рішуче переконує: «Феноменологія досвіду постає, отже, водночас і як онтологія, і як епістемологія, і як антропологія, адже її темами водночас є такі фундаментальні філософські концепти, як світ, досвідчування цього світу та людина, що вона його досвідчує» [5, с. 14–15]. Український фахівець гадає, що стараннями європейських філософів, котрі в той чи інший спосіб осмислювали ці теми, й була утворена метафізика. Власне той концепт метафізики, що зазнав знищувального осуду в багатьох творах Мартина Гайдегера. Думка Гайдегера, пригадаємо, працювала на те, аби збагнути фундаментальну композицію буття.

² Можна навздогад стверджувати, що у такий спосіб поставлені питання наближають нас до певної *філософської онтології ідеального*. Як приклад, думка Гусерля про *позапсихологічний* (непсихологічний) статус логіки.

Послідовник феноменологічного підходу в актуалізації питання про життєсвіт – Альфред Шюц – запропонував, як відомо, соціологічну його інтерпретацію³, однак подібна думка, вочевидь, має своїм підґрунтям не так унаочнення онтологічних структур, як виявлення меж їх застосування. Повернутись до автентично наукового бачення світу, поставити думку на оригінальний онтологічний фундамент – ось Гусерлева вимога до європейських наук. Наука поступово втрачала, зазначає Гусерль, той вихідний елемент науковості, який греки розуміли як *praxis*, розумну дію–діяльність. Усе це тісно пов’язано з тим фундаментальним стосунком до буття, що був знаковим для того чи іншого наукового світогляду. Для прикладу, Галілеєва картина світу – цілковита зорієнтованість на математизоване природознавство, що виключає можливість функціонування сенсів поза системним підходом. У Гусерлеві інтерпретації Галілея допускає тотальну ідеалізацію чуттєвих явищ, себто універсальну індуктивність, котра своєю чергою уможливила непряму математизацію чуттєвих даних⁴. (Натепер «нову онтологію» намагається вкотре створити досить молода – і тому з обмеженим досвідом – наука *синергетики*). Натомість Гусерль провадить: будь–яку картину світу обумовлює сам світ, межі знання спроможні розширюватись лише унаслідок неперервного досвідчування світу. Тому феноменологія – завжди направлена до неусвідомленого, іншого та інакшого⁵. Помітно, як відбувається поступовий зсув у межах самої трансцендентальної феноменології. Тепер усе більше заакцентовується на необхідності опису до–наукових, а отже, до–поняттєвих структурних одиниць пізнання. У такий спосіб, аналітика свідомості виявляється неможливою без ретельної аналітики буттєвої сповненості цієї свідомості. Починається пошук *до–феноменологічних феноменів*, однак на ґрунті трансценденталізму. Опріяннюється розбіжність Гайдегерового та Гусерлевого підходу, які різняться описами вихідного стосунку до

³ Детально познайомитись із цією темою можна в кандидатській дисертації В. Кебуладзе «Інтерсуб’єктивне вчення Е. Гусерля як трансцендентальний фон феноменологічної концепції досвіду А. Шюца».

⁴ Мусимо детальніше прояснити розбіжність підходу Гусерля і Галілея до усвідомлення фундаментального стосунку філософії і математики. Від Галілея математика почала перетворюватись у суто обчислювальний механізм, спосіб, у який обґрунтовують формули. (Чи не звідсіль походить формалізм в етиці Імануеля Канта?). В цих формулах стало дошукуються сенсу. Цей сенс ототожнюють із законами природи, наївно зводячи (чи навіть – як закид самому Гусерлю – редукуючи!) математичні формули до явищ природи (як ноуменального, так і феноменального ладу). Від Нового часу філософія послуговується ідеєю, що явища (феномени), усе, що віддзеркалює зовнішнє буття (нім. *Veräusserlichung*) – запросто піддається трансцендентальному – ідеалізуючому – охопленню. Ця ідея набуває ваги вже в *індуктивно–експериментальній* (курсив наш. – П. Я.) філософії Френсіса Бекона. З особливої практики математики перетворюється в певне апріорне мислення, в механізм пошуку відношень між числами. Гусерль неодноразово запевняє, що арифметизація геометрії Декартом призвела до ситуації, коли природничі науки втрачають сенс через надмірну їх ідеалізацію. Висловимо припущення, що така математика – лише механізм задля опанування простором. (До слова, мережа Інтернет сьогодні функціонує майже по завітам Декарта і Берклі, неперемінно й аподиктично; що поінколи зовсім не чутно – не важливо!). З цією думкою, гадаємо, погодяться навіть естетичні радикали від філософії постмодерністи, котрі не приймають загалом новочасний ідеал науки і трансцендентальну філософію – наслідок ідеалізації науки – зокрема.

⁵ Дана тематика наближує феноменологічно–гімнастичні вправи зі свідомістю Гусерля до психоаналітичних порпань Зигмунда Фрейда.

буття. Гайдегер, здійснивши своєрідну редукцію до буття, наполягає: цей стосунок – екзистенційний, але ніяк не теоретико-пізнавчий. Хоча, гадаємо, для обох філософів буде прийнятним твердження про те, що онтологічність світу є значимою власне як результат безперервного функціонування суб'єктивності¹. Відкритим залишається саме питання суб'єктивного. Життєсвіт розуміється як спонука до інтенційного визначення суб'єктивності. Мається на увазі той факт, що свідомість конститує предмети в інтенційності горизонту світу, хоча одночасно свідомість з необхідністю має поставати як досвід, що зв'язується горизонтами життєсвіту. «Предметність досвіду, отже, зумовлена тим, що досвід має інтерсуб'єктивний характер. У цьому ми можемо помітити глибинний зв'язок між інтенційністю та інтерсуб'єктивністю досвіду свідомості» [5, с. 162].

Оцінюючи спадщину Едмунда Гусерля, важко позбутись думки, що, мовляв, одна лише феноменологія – насправду трансцендентальна філософія. Її царина – буття як свідомість, натомість усі інші спроби мислити трансцендентально безуспішно прагнули схопити буття як таке, що оприявнює себе в свідомості. Таким чином, у Гусерля побутує сміливе переконання: трансцендентальна феноменологія – це істинна наука в сенсі власної обумовленості. Всі інші філософські науки, наполягає Гусерль, – припускають задля змоги самообґрунтування трансцендентний світ, тому їх зазіхання на граничне обґрунтування – ненаукові.

Отже – висновком – трансцендентальному конституванню (опису структури свідомості та їх змісту) передує деяка апіорна складова буття, що уможливило раціональність як таку. Як результат – практична неусуєвність онтологічних характеристик при проясненні структур суб'єктивності. Цей мотив підтверджується тим, що подальше застосування феноменологічного методу було частково проявлене у фундаментальній онтології Мартина Гайдегера, філософській герменевтиці Гадамера, феноменологічній онтології Сартра. Згадані філософи так чи інак прагнули пролити світло на фактичний бік онтологічної диференціації, тобто задатись питанням про можливість сенсу. Чого, на нашу думку, бракувало незавершеному проекту феноменологічної філософії у її трансцендентальному – найбільш звичному і доречнішому – модусі сприйняття.

Список використаних джерел

1. Ахутин А. Европа – форум мира / Анатолий Ахутин // К.: ДУХ І ЛІТЕРА. – 2015. – 88 с.
2. Богачов А. Культурна ідентичність і пам'ять / Андрій Богачов // Філософська думка. – 2013. – №6. – С.22–29.
3. Вальденфельс Б. Вступ до феноменології / Бернгард Вальденфельс; [пер. з нім. Марії Култасової]. – К.: Альпрес, 2002. – 176 с. – (Сучасна гуманітарна бібліотека).
4. Гуссерль Э. Картезианские размышления // Пер. с нем. Д. В. Скляднева. – СПб.: Наука, 2006. – 316 с.
5. Кебуладзе Вахтанг. Феноменологія досвіду / Відп. ред. Анатолій Лой. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. – 280 с.
6. Кошарний С. Ідея генетичної феноменології в теоретичній спадщині Гусерля // Наукові записки. Том 1, Філософія та релігієзнавство / Національний університет «Києво-Могилянська академія». – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 1996. – С.33–40.
7. Husserl E. Die Krisis des europäischen Menschentums und die Philosophie [Elektronnyj resurs]. – Режим доступу: https://www.hs-augsburg.de/~harsch/germanica/Chronologie/20Jh/Husserl/hus_kris.html.

¹ У Гайдегера суб'єктивність заміщує ось-буття (нім. Dasein).

References

1. Ahutin A. Evropa – forum mira / Anatolij Ahutin // K.: DUH I LITERA. – 2015. – 88 s.
2. Bogachov A. Kul'turna identychnist' i pam'jat' / Andrij Bogachov // Filososfs'ka dumka. – 2013. – №6. – S.22–29.
3. Val'denfel's B. Vstup do fenomenologii' / Berggard Val'denfel's; [per. z nim. Marii' Kultajevoi']. – K.: Al'tpres, 2002. – 176 s. – (Suchasna humanitarna biblioteka).
4. Gusserl' Je. Kartezijskie razmyshlenija // Per. s nem. D. V. Skljadnava. – SPb.: Nauka, 2006. – 316 s.
5. Kebuladze Vahtang'. Fenomenologija dosvidu / Vidp. red. Anatolij Loj. – K.: DUH I LITERA, 2011. – 280 s.
6. Kosharnyj S. Ideja genetychnoi' fenomenologii' v teoretychnij spadshhyni Gusserlja // Naukovi zapysky. Tom 1, Filosofija ta religijeznavstvo / Nacional'nyj universytet «Kyjevo-Mogylyans'ka akademija». – K.: Vydavnychyj dim «KM Akademija», 1996. – S.33–40.
7. Husserl E. Die Krisis des europäischen Menschentums und die Philosophie [Elektronnyj resurs]. – Rezhyim dostupu: https://www.hs-augsburg.de/~harsch/germanica/Chronologie/20Jh/Husserl/hus_kris.html.

Yakusha P. O., PhD student, Department of Theoretical and Practical Philosophy Faculty of Philosophy, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), vikpa2110@gmail.com

Phenomenology as a recriminative view on ontology

The proposed article – an attempt to delineate the boundaries of transcendental phenomenology ontological question. This methodological approach caused some controversy in the expression of the philosophical system of Edmund Husserl, which are closely related. These contradiction is considered taking into account interpretation of fundamental concepts of phenomenological theory. Among them: intentionality, consciousness, intersubjectivity, life–world, phenomenological experience. Specifies, that phenomenology of Husserl – the finishing link in the formation of transcendental philosophy as Kant thought about it. As for Kant and for Husserl controversial topic conditions scientific and philosophical knowledge – the main. That is why all the specified range of problems inclines to the view that ontology implicitly present in phenomenological doctrine, which is oriented at finding reliable and obvious truths.

Keywords: transcendental phenomenology, ontology, consciousness, life–world, phenomenological experience.

Якуша П. А., аспирант кафедры теоретической и практической философии, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), vikpa2110@gmail.com

Феноменология как встречный взгляд на онтологию

Предложенная для прочтения статья – попытка очертить границы трансцендентальной феноменологии посредством онтологического вопроса. Этот методологический ход обусловлен проявлением определённых противоречий в философской системе Эдмунда Гуссерля, которые тесно связаны между собой. Найденные противоречия рассмотрены с учётом толкования основных концептов феноменологической теории. Среди них: интенциональность, сознание, интерсубъективность, жизненный мир, феноменологический опыт. Указывается, что Гуссерлевская феноменология – завершающее звено становления трансцендентальной философии как её мыслил Кант. Как для Канта, так и для Гуссерля тема непротиворечивых условий научности философского знания – заглавная. Именно поэтому весь упомянутый круг проблем поводит к обобщению, что онтология имплицитно присутствует в феноменологическом учении, которое ориентировано на поиск достоверных и очевидных истин.

Ключевые слова: трансцендентальная феноменология, онтология, сознание, жизненный мир, опыт.

УДК 130.2:2–562

Ярошевец Т. І., пошукувач, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, доцент кафедри видавничої справи, поліграфії та редагування Університету «Україна» (Україна, Київ), uti36@ukr.net

СОЦІОПРАГМАТИКА КУЛЬТУРНИХ ПРАКТИК САКРАЛЬНОГО

Визначено філософські та культурологічні аспекти функціонування категорії «сакральне»; характеризуються культуротворчі виміри соціопрэгматики сакрального.

Використано такі філософські методи дослідження: трансцендентальний, феноменологічний, діалектичний. Так, трансцендентальний – дозволяє